

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

II. ÚS 577/2023-20

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Ľuboša Szigetiho (sudca spravodajca) a sudcov Ivana Fiačana a Petra Molnára v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľov 1. [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], a 2. [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], obaja [REDAKOVANÉ], zastúpených advokátkou JUDr. Ivetou Rajtákovou, Štúrova 20, Košice, proti rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Cdo/208/2022 z 28. marca 2023 takto

r o z h o d o l :

Ústavnú sťažnosť **o d m i e t a .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť a skutkový stav

1. Sťažovatelia sa ústavnou sťažnosťou doručенou ústavnému súdu 19. júna 2023 domáhajú vyslovenia porušenia svojho základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej „len ústava“) a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) označeným v záhlaví tohto uznesenia. Zároveň navrhujú napadnutý rozsudok zrušiť, vec vrátiť najvyššiemu súdu na ďalšie konania, zakázať mu pokračovať v porušovaní základných práv sťažovateľov a priznať im náhradu trov právneho zastúpenia v konaní pred ústavným súdom.

2. Z ústavnej sťažnosti a jej príloh vyplýva, že sťažovatelia sa v základnom konaní domáhali vydania bezdôvodného obohatenia voči žalovanej, ktorá užíva nehnuteľnosť vo vlastníctve sťažovateľov na základe dedičskej dohody, z ktorej vyplýva osobný záväzok sťažovateľky v 2. rade prenechať ju do bezplatného doživotného užívania žalovanej.

3. Okresný súd Košice II (ďalej len „okresný súd“) rozsudkom č. k. 41C/424/2016-110 z 21. apríla 2017 zamietol žalobu sťažovateľov o vydanie bezdôvodného obohatenia v sume 15 933,12 eur s odôvodnením, že uplatnený nárok je závislý od existencie právneho dôvodu užívania nehnuteľnosti žalovanou, ktorý bol ako právny základ tohto sporu už s konečnou platnosťou vyriešený v iných súdnych sporoch. Právoplatne už bolo rozhodnuté o titule užívania nehnuteľnosti, preto o tejto otázke nemohol okresný súd opätovne konať a ani z totožných skutkových okolností

vyvodzovať odlišné závery vo forme prejudiciálnej otázky. Keďže žalovaná užíva nehnuteľnosti vo vlastníctve žalobcov nie bez právneho dôvodu, ale na základe práva bezplatného a doživotného užívania založeného platnou dohodou dedičov v osvedčení o dedičstve sp. zn. 28D/1020/97 zo 6. apríla 1998, ktorá nebola zmenená ani z hľadiska rozsahu užívania, ani z hľadiska jeho bezodplatného charakteru, okresný súd vyhodnotil uplatnený nárok ako nedôvodný.

4. Sťažovatelia podali odvolanie, o ktorom rozhodol Krajský súd v Košiciach (ďalej len „krajský súd“) rozsudkom sp. zn. 9Co 42/2018 zo 14. novembra 2018 tak, že napadnutý rozsudok okresného súdu, stotožniac sa s jeho posúdením veci, potvrdil. Z jeho odôvodnenia vyplýva, že: „... *právo platnými súdnymi rozsudkami tak došlo k vyriešeniu hmotnoprávneho vzťahu, z ktorého vyplýva právo žalovanej užívať predmetnú nehnuteľnosť, a to na základe osobného práva žalovanej užívať nehnuteľnosť doživotne a bezplatne, vyplývajúceho z obsahu osvedčenia o dedičstve. V tejto veci bol teda súd (prvostupňový aj odvolací) viazaný vyriešením tejto predbežnej otázky (§ 219 ods. 4 C.s.p.) a nemohol vychádzať z iného záveru ohľadom existencie, či neexistencie práv a povinností medzi tými istými účastníkmi, než ako o tomto ich právnom vzťahu už bolo právoplatne rozhodnuté... Samotná skutočnosť, že žalobca v 1. rade nebol účastníkom dedičskej dohody, neznamená, že by jej obsahom nebol viazaný za takej situácie, pokiaľ sa v zmysle § 40a Občianskeho zákonníka nedomáhal relatívnej neplatnosti spomínanej dohody v zákonom stanovenej lehote, ako správne vyvodil súd prvej inštancie.*“

5. Sťažovatelia podali proti tomuto rozsudku dovolanie z dôvodu nesprávneho právneho posúdenia veci podľa § 421 ods. 1 písm. b) Civilného sporového poriadku, ktoré spočívalo v nesprávnom posúdení právnych otázok, či osobný záväzok, ktorý na seba prevzala sťažovateľka, zabezpečiť žalovanej právo bezplatného a doživotného užívania nehnuteľností, je platným právnym úkonom a či znamená zároveň povinnosť sťažovateľky z takého osobného záväzku hradiť za žalovanú aj úhrady za plnenia spojené s užívaním domu.

6. Najvyšší súd v poradí prvým uznesením sp. zn. 1Cdo/161/2020 z 22. septembra 2021 odmietol dovolanie sťažovateľov ako procesne neprípustné s poukazom na to, že dôvodnosť uplatňovaného nároku je závislá od existencie právneho dôvodu užívania nehnuteľností, ktorý bol s konečnou platnosťou vyriešený v inom súdnom konaní (vedenom okresným súdom pod sp. zn. 41C/78/2007). Tohto právneho základu sa týkajú aj v dovolaní položené otázky. Najvyšší súd preto uzavrel, že dovolateľmi formulované právne otázky všeobecnými súdmi v prejednávanej veci neboli riešené, pretože ich právny základ už bol skôr právoplatne vyriešený v inom súdnom konaní a bol už v tomto konaní záväzný pre súd prvej inštancie aj odvolací súd. Inými slovami, nešlo o právne otázky, ktoré by boli v napadnutom konaní riešené a záviselo od nich rozhodnutie veci.

7. Na základe sťažovateľmi podanej ústavnej sťažnosti ústavný súd nálezom č. k. II. ÚS 241/2022-46 z 13. októbra 2022 vyslovil porušenie základného práva sťažovateľov na súdnu ochranu a spravodlivý proces, ktoré vzhliadol v prílišne formalistickom posúdení nastolených dovolacích otázok a v úplnej absencii odpovede na tretiu z nich. Napadnuté uznesenie dovolacieho súdu preto zrušil a vec mu vrátil na nové prejednanie a rozhodnutie.

8. Po vrátení veci ju najvyšší súd meritórne prejednal a napadnutým rozsudkom dovolanie sťažovateľov zamietol ako nedôvodné, pretože nezistil tvrdené nesprávne právne posúdenie dovolateľmi nastolených právnych otázok všeobecnými súdmi. Z odôvodnenia napadnutého rozsudku vyplýva, že prvou dovolacou otázkou sa sťažovatelia pýtali, „*či osobný záväzok, ktorý*

na seba prevzala dedička – účastníčka dedičskej dohody, spočívajúci v doživotnom a bezplatnom práve užívania rodinného domu je platným právnym úkonom, ak bol predmetom dedičského konania spoluvlastnícky podiel $\frac{1}{2}$ nehnuteľnosti, pričom povinná účastníčka dohody – dedička na seba zároveň prevzala záväzok vyplatiť oprávnenej osobe – pozostalej manželke a dedičke z titulu vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov k tejto nehnuteľnosti sumu zodpovedajúcu jednej štvrtine z hodnoty nehnuteľnosti a v dohode o takomto osobnom záväzku nie je uvedený rozsah, ani konkrétna časť rodinného domu, ku ktorej má oprávnená právo bezplatného a doživotného užívania“. Túto otázku vyhodnotil najvyšší súd ako prípustnú a dosiaľ neriešenú v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu. S poukazom na § 482 ods. 1 a 2 Občianskeho zákonníka najvyšší súd uviedol, že vyporiadanie dedičstva dohodou je v súčasnosti jediný spôsob vyporiadania dedičstva, pri ktorom je možné odchyliť sa od dedičských podielov tak, ako sú určené zákonom alebo závetom. Je dokonca možné, že niektorý dedič nenadobudne nič na základe dohody o vyporiadaní dedičstva z majetku poručiteľa. Ak dôjde k uzavretiu dohody o vyporiadaní dedičstva, súd rozhodne o jej schválení alebo neschválení z úradnej moci. Dohodu však môže schváliť iba v znení, v akom bola uzavretá. Dedičia, ktorí sú účastníkmi dedičskej dohody, majú zmluvnú slobodu, pokiaľ ide o dispozíciu s dedičstvom po poručiteľovi. Skutočnosť, že žalobkyňa 2 v dedičskej dohode prevzala záväzok vyplatiť žalovanej z titulu vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov k nehnuteľnosti sumu zodpovedajúcu $\frac{1}{4}$ z hodnoty nehnuteľnosti a zároveň prevzala osobný záväzok spočívajúci v doživotnom a bezplatnom práve užívania rodinného domu žalovanou, nemá žiadny vplyv na platnosť predmetnej dohody o dedičstve. Ani prípadná nevyváženosť práv a povinností v dedičskej dohode z hľadiska ich spravodlivého usporiadania by nebola spôsobilá založiť jej neplatnosť. Sťažovatelia ďalej namietali, že v dohode o osobnom záväzku spočívajúcom v doživotnom a bezplatnom práve užívania rodinného domu žalovanou nie je uvedený rozsah ani konkrétna časť rodinného domu, na ktorú má žalovaná právo bezplatného a doživotného užívania. Najvyšší súd v tejto súvislosti konštatoval, že už z rozsudku súdu prvej inštancie vyplýva rozsah užívania nehnuteľnosti (prvé poschodie, prízemie rodinného domu, pozn.) vychádzajúci z dlhodobého stavu užívania nehnuteľnosti už za života poručiteľa a tieto okolnosti boli dedičom pri uzatváraní dedičskej dohody známe. Preto za použitia štandardných výkladových metód dedičskej dohody už okresný súd konštatoval, že „... zámerom dedičskej dohody bolo, aby žalovanej, ktorá z nehnuteľnosti nenadobudla žiadny dedičský podiel, aj keby jej taký patrilo, zostalo zachované právo užívania nehnuteľnosti v dovedajúcom rozsahu...“. Dedičskú dohodu preto ani najvyšší súd nepovažoval za neurčitú, a teda neplatnú. V celistvosti najvyšší súd prvú dovolaciu otázku vyhodnotil ako nedôvodnú, keďže nesprávne právne posúdenie platnosti dedičskej dohody nezistil.

9. Druhou dovolacou otázkou sa sťažovatelia pýtali, „či dohoda o osobnom záväzku dedičky zabezpečiť oprávnenej dedičke právo bezplatného a doživotného užívania rodinného domu je platným právnym úkonom, ak predmetom dedičského konania bol len spoluvlastnícky podiel jedna polovica a osobitne v prípade, ak bezpodielový spoluvlastník druhej polovice (spoluvlastníckeho podielu k rodinnému domu) nebol účastníkom dedičského konania, teda dedičom po poručiteľovi a predmetom dedenia nebolo vlastnícke právo k rodinnému domu v celku“. K tejto námietke dovolací súd uviedol, že záväzok prevzali účastníci dedičskej dohody (fakticky však iba sťažovateľka 2, keďže v rámci dedičského konania nadobudla podiel na nehnuteľnosti v rozsahu $\frac{1}{2}$, ktorý bol predmetom dedičského konania), a keďže v čase uzavretia dedičskej dohody boli účastníci

dedičskej dohody väčšinovými spoluvlastníkmi nehnuteľnosti (sťažovateľka 2 zároveň z pozície bezpodielovej spoluvlastníčky podielu na nehnuteľnosti v rozsahu ½, ktorý mala v bezpodielovom spoluvlastníctve so sťažovateľom 1, boli oprávnení takto rozhodnúť o dispozícii so spoločnou vecou podľa § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Zároveň v rámci konania sťažovateľky 2 išlo aj o rozhodnutie o inej ako bežnej veci týkajúcej sa spoločnej veci manželov, na ktorú je podľa § 145 ods. 1 Občianskeho zákonníka potrebný súhlas oboch manželov. Žalobca 1 tak mal v rámci svojej obrany pred takýmto stavom k dispozícii žalobu podľa § 139 ods. 3 Občianskeho zákonníka, ktorou by sa z pozície prehlasovaného spoluvlastníka, resp. spoluvlastníka, ktorý sa na samotnom hlasovaní o dôležitej zmene spoločnej veci (dedičskej dohode) ani nezúčastnil. Touto žalobou by sa domáhal, aby o tejto dôležitej zmene spoločnej veci rozhodol súd. Zaťaženie nehnuteľnosti právom bezplatného a doživotného užívania sa pritom považuje za dôležitú zmenu spoločnej veci. Toto právo mal možnosť uplatniť na súde v trojročnej premlčacej dobe, čo sa však nestalo. Zároveň mal k dispozícii žalobu o určenie relatívnej neplatnosti úkonu sťažovateľky 2, ktorým táto rozhodla o inej ako bežnej veci týkajúcej sa spoločnej veci (t. j. podielu na nehnuteľnosti v rozsahu ½, ktorú mali manželia v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov), a to v zmysle § 145 ods. 1 a § 40a Občianskeho zákonníka, opäť však v trojročnej premlčacej dobe, ktorú nevyužil, čo konštatoval aj odvolací súd v napadnutom rozhodnutí. Skutočnosť, že sťažovateľ 1 nebol účastníkom dedičského konania po poručiteľovi, v tomto prípade nie je rozhodujúca, keďže počas trojročnej premlčacej doby mal možnosť brániť sa proti stavu vzniknutému prevzatím záväzku. Aj túto právnu otázku tak podľa názoru najvyššieho súdu krajský súd vyriešil správne.

10. Tretia dovolacia otázka znela, „*či právo bezplatného doživotného užívania nehnuteľnosti znamená zároveň povinnosť povinnej z takéhoto osobného záväzku hradiť za oprávnenú aj úhrady za plnenia spojené s užívaním domu, a to za dodávku elektrickej energie, plynu, za odvoz smetí a za užívanie podvojnej telefónnej linky, v rozsahu, v akom sú tieto oprávnenou z vecného bremena spotrebúvané*“. K tejto námietke najvyšší súd zaujal stanovisko, že právo bezplatného doživotného užívania nehnuteľnosti v danom prípade je individualizovaným záväzkom, ktorý vyplýva z obsahu právneho úkonu (dedičskej dohody). V rámci tohto záväzku obsiahnutého v dedičskej dohode je uvedená bezplatnosť užívania nehnuteľností bez ďalších podmienok a špecifikácií. Keďže súčasťou práva vec užívať v prípade nehnuteľnosti je aj právo na plnenia spojené s jej užívaním a v rámci dedičskej dohody sa jej účastníci nedohodli odchylné, atribút bezplatnosti pokrýva aj záväzok hradiť za žalovanú úhrady za plnenia spojené s užívaním domu. V konečnom dôsledku rovnako túto právnu otázku posúdili aj sudy nižšej inštancie, keď žalobu žalobcov zamietli v celom rozsahu.

II.

Argumentácia sťažovateľov

11. Proti napadnutému rozsudku najvyššieho súdu podali sťažovatelia ústavnú sťažnosť, v ktorej namietajú výklad a aplikáciu relevantných právnych predpisov, ktorý je svojvoľný a arbitrárny, teda nezlučiteľný s ich právom na súdnu ochranu a spravodlivý proces. Nedostatky odôvodnenia vidia najmä v odpovedi na prvú a tretiu dovolaciu otázku a s ich hodnotením najvyšším súdom nesúhlasia.

12. Vo vzťahu k prvej dovolacej otázke sťažovatelia namietajú, že slovná formulácia obsiahnutá v dedičskej dohode nie je určitá a zrozumiteľná, a preto ide o neplatný právny úkon. Túto neurčitost'

všeobecné súdy svojim výkladom doplnili vo vzťahu k rozsahu užívania nehnuteľnosti žalovanou. Konali tak nad rámec ich oprávnení, pretože žiadne ustanovenie Občianskeho zákonníka neumožňuje nahradiť neexistujúcu určitosť vôle zmluvných strán vlastnými konštrukciami súdu o tom, čo chceli účastníci úkonu dosiahnuť, a to v rozpore s explicitným vyjadrením sťažovateľky v 2. rade. Prejavená vôľa zmluvných strán tak bola popretá a bol nahradený obsah neurčitého právneho úkonu úvahou súdu o rozsahu užívania, pričom v tejto otázke medzi stranami nepanovala zhoda. Naopak, sťažovateľka v súdnom konaní výslovne poprela, že by mala vôľu prenechať rodinný dom do užívania žalovanej v rovnakom rozsahu, ako ju užívala spolu s poručiteľom za jeho života. Výklad právneho úkonu smerujúci k rozsahu užívacieho práva je preto v rozpore s tým, čo vyšlo v konaní najavo, a odporuje zásade výkladu v zhode s vôľou konajúceho.

13. Vo vzťahu k tretej dovolacej otázke sťažovateľa namietajú, že trpí absolútnym nedostatkom odôvodnenia, pretože niet žiadneho právneho ani logického dôvodu, na základe ktorého by súčasťou osobného záväzku sťažovateľky v 2. rade voči žalovanej malo byť uhrádzanie plnení spojených s užívaním nehnuteľnosti prijatých žalovanou. Z odôvodnenia napadnutého rozsudku nie je vôbec možné zistiť, o aké ustanovenie právneho predpisu najvyšší súd tento názor oprel. Sťažovatelia poukázali, naopak, na to, že Občiansky zákonník v súvislosti s nájomnou zmluvou rozlišuje inštitút nájomného a úhrad za plnenia spojené s užívaním bytu. Sem však nepatrí dodávka elektrickej energie ani plynu, ktoré sú dodávané na základe osobitného zmluvného vzťahu s dodávateľom. Sťažovatelia namietajú, že nie je zrejmé, prečo by mali sťažovatelia hradiť platbu poplatku za komunálny odpad či dodávku plynu a elektriny žalovanej. Právny názor najvyššieho súdu v tejto otázke považujú za celkom svojvoľný bez opory v právnych predpisoch.

III.

Predbežné prerokovanie ústavnej sťažnosti

14. Podstatou ústavnej sťažnosti je namietané porušenie práva na súdnu ochranu a spravodlivý proces z dôvodu nesúhlasu sťažovateľov s právnym posúdením prvej a tretej dovolacej otázky najvyšším súdom. Zvolený výklad a aplikáciu právnych noriem považujú sťažovatelia za svojvoľné, odporujúce ich obsahu, resp. nezodpovedajúce ich zneniu.

15. Ústavný súd pripomína, že nie je súdom ďalšej inštancie všeobecného súdnictva, ktorý by preskúmaval skutkové a právne závery všeobecných súdov a prehodnocoval ich či nahrádzal vlastnými názormi. Jeho úloha sa obmedzuje na posúdenie zlučiteľnosti napadnutého rozsudku s obsahom základných práv sťažovateľov, ktorých porušenie namietajú.

16. Ústavný súd sa preto v rámci predbežného prerokovania ústavnej sťažnosti oboznámil s napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu, aby posúdil zlučiteľnosť jeho obsahu s limitmi práva na súdnu ochranu a na spravodlivý proces, ktorých porušenie sťažovatelia namietajú. Uvedený prieskum vykonal ústavný súd v medziach svojich právomocí, a teda posudzoval kvalitu odôvodnenia napadnutého rozsudku najvyššieho súdu a ústavnú súladnosť interpretácie právnej úpravy, ktorú najvyšší súd vo veci sťažovateľov aplikoval, inými slovami, ústavnú udržateľnosť napadnutého rozsudku.

17. Odôvodnenie napadnutého rozsudku ústavný súd hodnotí ako zrozumiteľné, logické a primerane reagujúce na dovolacie námietky sťažovateľov. Najvyšší súd meritórne posúdil všetky dovolacie námietky a poskytol presvedčivé odpovede na ne. Zvolený výklad obsahu právneho

úkonu (dedičskej dohody) nepovažuje ústavný súd za ústavne neakceptovateľný, ako sa domnievajú sťažovatelia. Zohľadňujúc favorizovanie takého výkladu právnych úkonov, ktorá v čo najširšej miere zachováva platnosť právnych úkonov, a tým rešpektuje zmluvnú autonómiu strán, ústavný súd konštatuje, že najvyšší súd nepochybil, ak preklenul celkom zjavnú chybu vo vyhotovovaní dedičskej dohody (absencia jedného slova – doživotné a bezplatné právo „bývania“ v rodinnom dome a právo užívania nehnuteľností – ostatných ako zastavaná plocha, záhrada atď.) výkladom pre účely zachovania jej platnosti. Výklad právnych úkonov realizovaný najvyšším súdom berie na zreteľ nielen slovné prejavenie vôle, ale aj skutkové okolnosti, za ktorých k prejavu vôle došlo. Súhlas sťažovateľky s takýmto znením dedičskej dohody bol jej slobodnou voľbou a zaväzuje ju aj v prípade nevýhodnosti prevzatého záväzku. Nemožno vytýkať najvyššiemu súdu ani to, ak pri absencii bližšieho zmluvného určenia rozsahu užívania vychádzal z dlhodobého faktického stavu, ktorý bol obom zmluvným stranám známy pri uzatváraní dedičskej dohody.

18. Ani námietku sťažovateľov o svojoľnosti či úplnej absencii odôvodnenia napadnutého rozsudku vo vzťahu k tretej nastolenej dovolacej námietke ústavný súd nepovažuje za relevantnú. Z odôvodnenia napadnutého rozsudku (uvedeného v bode 10 tohto uznesenia) vyplýva, že vymienenú a dohodnutú bezodplatnosť užívania nehnuteľností považuje najvyšší súd za vzťahujúcu sa aj na (pokrývajúcu) plnenia spojené s užívaním nehnuteľností. S uvedeným právnym názorom sťažovatelia nesúhlasia, pretože nie je opretý o konkrétne zákonné ustanovenie. Dôvodia najmä poukazom na právnu úpravu nájomnej zmluvy k bytu. V tejto súvislosti je zo strany ústavného súdu nutné konštatovať, že nájomný vzťah k bytu nie je možné bez ďalšieho aplikovať na zmluvné právo doživotného užívania domu a iných nehnuteľností. Nejde o totožné právne inštitúty. Preto ak najvyšší súd zvolil dotvorenie absentujúcej právnej úpravy podľa právnej povahy veci s ohľadom na individuálne skutkové okolnosti dedičskej dohody (poukaz najvyššieho súdu na absenciu zmluvných špecifik pri plneniach spojených s užívacím právom vo forme ich odplatnosti), ústavný súd nie je povolaný tento právny názor a výklad právneho úkonu prehodnocovať a nahrádzať svojím vlastným uvážením, pretože nezistil takú kolíziu výkladu právneho úkonu s jeho obsahom či s materiálnou spravodlivosťou, ktoré by prípadný zásah ústavného súdu odôvodňovali.

19. Sťažovateľmi uvádzané tvrdenia teda nesignalizujú také pochybenie najvyššieho súdu, ktoré by vytváralo priestor na možnosť vyslovenia porušenia označených práv sťažovateľov po prípadnom prijatí ústavnej sťažnosti na ďalšie konanie. Preto ústavný súd ústavnú sťažnosť sťažovateľov odmietol podľa § 56 ods. 2 písm. g) zákona o ústavnom súde ako zjavne neopodstatnenú.

20. Keďže ústavná sťažnosť sťažovateľov bola odmietnutá ako celok, rozhodovanie o ďalších návrhoch v uvedenej veci stratilo opodstatnenie a ústavný súd sa nimi už nezaoberal.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 13. decembra 2023

Luboš Szigeti
predseda senátu